

УДК 595.789 (477.52)

© 2007 р. В. В. ПАРХОМЕНКО

ФАУНА ТА ЕКОЛОГІЯ БУЛАВОВУСИХ ЛУСКОКРИЛИХ (LEPIDOPTERA: RHOPALOCERA) НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ДЕСНЯНСЬКО-СТАРГУТСЬКИЙ» ТА ЙОГО ОКОЛИЦЬ (СУМСЬКА ОБЛ.)

Деснянсько–Старогутський національний природний парк (НППДС) створений у 1999 році, займає площу 16215,1 га. Розташований в крайній північно-східній частині України — у Середино-Будському районі Сумської області (Перший ..., 2001). У ландшафтному відношенні територія НППДС належить до Східно-Європейської рівнини, зони мішаних лісів, фізико-географічної області Новгород-Сіверського Полісся, Придеснянського (Шосткинського) району (Удосконала ..., 2003). Клімат типовий помірно-континентальний, радіаційний баланс найменший на Сумщині — 40 ккал/см². Середньосічнева температура повітря — -7–8 °С, а влітку — +18–19 °С. Кількість опадів — 550–600 мм на рік (Шипчинский, 1947). За особливостями ландшафтів і рослинності територія парку чітко поділяється на дві ділянки: західну — Придеснянську (сформована під дією р. Десна, включає борову і другу надзаплавну тераси, переважно вкрита заплавними луками та сосновими лісами) та східну — Старогутську (займає зандрові та моренно-зандрові ландшафти, переважають соснові ліси з купиново-осоковими болотами в улоговинах давніх та луками в заплавах сучасних річок) (Перший ..., 2001).

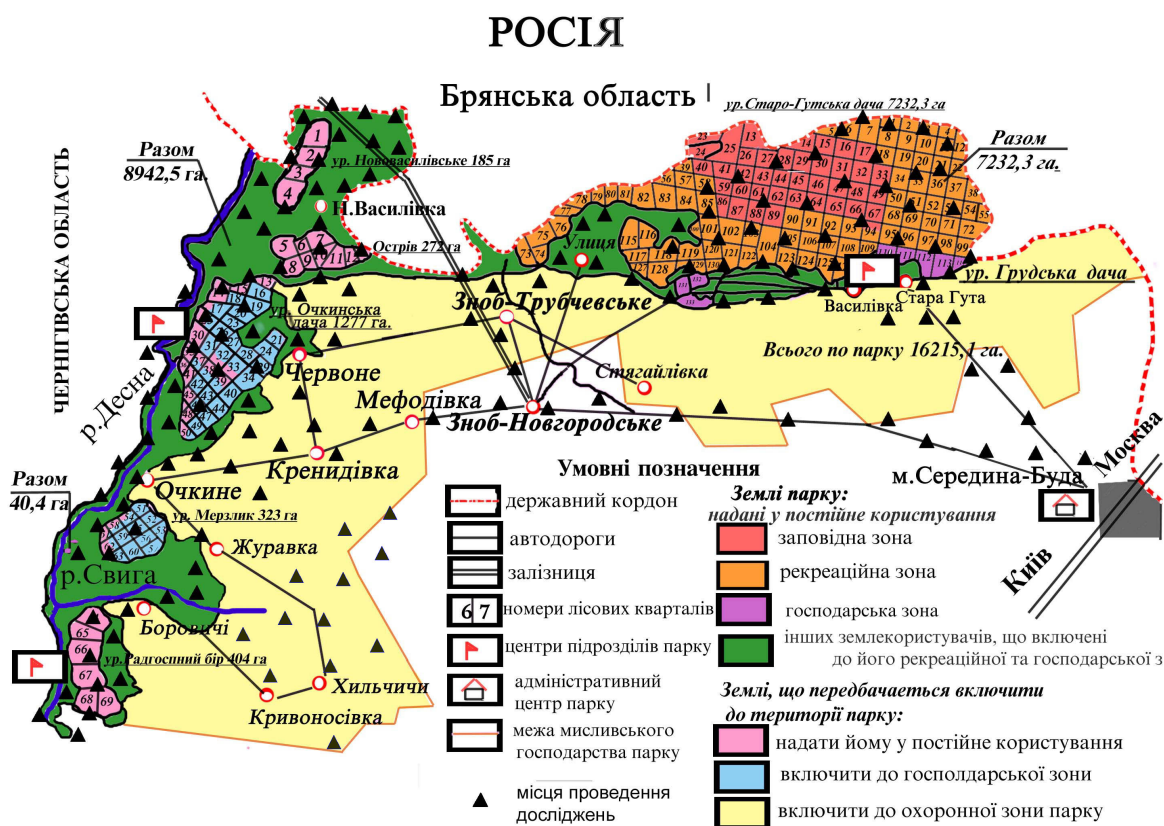
До цього часу в НППДС лепідоптерологічні дослідження проводилися лише С. І. Медведєвим (Медведєв, 1963) в околицях с. Стара Гута — вказано 15 видів денних лускокрилих, наведено дані стосовно їх екології та чисельності.

Метою досліджень було вивчення видового складу денних лускокрилих, їх розподілу на території НПП залежно від характеру рослинності, а також з'ясування особливостей екології. Дослідження проводилися протягом 84 діб у такі періоди: 4–13 травня, 4–16 червня, 10 липня–6 серпня, 21 серпня–1 вересня 2004 року; 15–19 квітня, 5–10 травня 2005 року та 13–17 квітня, 15–19 липня 2006 року (у липні 2006 р. досліджувалися лише околиці парку). Довжина пройдених маршрутів — 1257 км. Пункти зборів лускокрилих зазначені на рисунку, досліджено околиці 38 населених пунктів (на карті більшість селищ не вказано у зв'язку з дрібним масштабом). Застосовані такі методики: лов імаго лускокрилих за допомогою ентомологічного сачка, ручний збір гусениць та лялечок для подальшого їх вивчення, лов на приманки (сік дерев, солодкі та заброджені речовини), а також збір в суху спекотну погоду біля калюж, на берегах річок і струмків. Як окремий факт слід відмітити приліт білана ріп'яного вночі на світло лампи ДРЛ 250 W, що взагалі не є характерним для денних лускокрилих. При дослідженні низки видів (особливо зникаючих та звичайних) особини не відловлювалися, а дані спостережень фіксувалися у щоденнику.

У результаті проведених досліджень відмічено 2894 екземплярів булавовусих лускокрилих, що належать до 65 видів. Порівняно з даними літератури по національному парку (Медведєв, 1963), автором для території НППДС вперше наводиться 53 види, з яких 22 види наведено також вперше для території Сумської області (оброблена література по денним лускокрилим Сумщини: (Аверин, 1925; Єпіфанов, Гнелиця, 1998; Кныш, 1990; Види ..., 2001; Кравченко 2001а, б; Москаленко, Барсов, Миняйло, 1984; Надворный, 1993; Плющ, 1989; Рішення ..., 2001; Совинський, 1927; Фесенко, Книш, 1999; Червона книга України, 1994; Шешурак, Говорун, 2001) та 1 вид вказується вперше для Північно-Східної України (за аналізом літератури по Сумській та Чернігівській (Шешурак, Плющ, Кавурка, 2004) областям).

Таким чином, список булавовусих лускокрилих НППДС на даний час нараховує 67 видів (нами повторно не знайдені *Neodes hippothoe* та *Lasiommata maera*, які наведені С. І. Медведєвим (Медведєв, 1963), хоча ймовірність перебування цих видів на території парку висока).

Автор висловлює подяки керівництву та працівникам Національного парку за допомогу у проведенні досліджень, особливо І. Р. Лягуті, В. В. Шевченко, Ю. В. Кузьменку, С. М. Панченку; місцевим жителям с. Стара Гута — О. А. Базан і А. В. Базан, а також Держуправлінню екології в Сумській області за надання картографічних матеріалів.

Р и с. Схема території національного природного парку «Деснянсько-Старогутський».

Нижче наведено список видів з даними про їх поширення, біотопічну приуроченість, період зустрічей та чисельність; вказано види, що потребують охорони на Сумщині. Для видів, наведених раніше для НППДС, після видової назви вказані посилання на літературні джерела. Вказано види, занесені до Червоної книги України (ЧкУ), Європейського Червоного списку (ЄЧс), Червоного списку Сумської області (ЧсСо). Види, що вказані вперше для фауни НППДС, відмічені у списку астериском (*); наведені вперше для Сумської області — підкреслені однією лінією, вперше для північно-східної України — двома лініями. Оцінка зустрічальності наведена за наступними показниками: 1–2 особини за весь час досліджень — одиничний, 3–5 — дуже рідкісний, 6–10 — рідкісний, 11–20 — нерідкісний, 21–50 — звичайний, 51–100 — дуже звичайний, більше 100 — багаточисельний. Систематика та латинські видові назви Rhopaloscega за Л. В. Большаковим (2002), українські назви — за Ю. Некрутенком та В. Чиколовцем (2005).

Родина HESPERIIDAE / Товстоголовки — 6 видів

1. *Ochlodes sylvanus* (Esper, 1778) / Головчак жилкуватий: Мезофітні луки НППДС, дуже рідкісний, відмічений 7 червня та 17–18 липня.
2. *Thymelicus lineola* (Ochsenheimer, 1808) / Головчак тире: Типовий вид всієї території НППДС (різноманітні луки, як природні, так і порушені, світлі ліси). Багаточисельний у Придеснянській частині парку та звичайний у Старогутській. Спостерігався з 17 липня до 31 серпня.
3. *Thymelicus sylvestris* (Poda, 1761) / Головчак лісовий: Подібний до попереднього виду, але є звичайним по всьому парку. Зареєстрований з 12 липня до 27 серпня.
4. *Carterocephalus palaemon* (Pallas, 1771) / Головчак Палемон* — Мезофітні та гігрофітні луки, світлі мішані і листяні ліси Старогутської частини парку, рідкісний. Відмічений 6–7 червня. ЄЧс.

5. *Carterocephalus silvicolus* (Meigen, 1829) / **Головчак лісовик**: Спостерігався 6–7 червня на різноманітних луках серед мішаних лісів у Старогутській частині НПП, рідкісний. Потребує охорони у Сумській області.
6. *Pyrgus malvae* (Linnaeus, 1758) / **Головчак малий рожаний**: По всій території НППДС відмічений 10–12 травня та 5–6 червня. На мезофітних та гігрофітних луках. Рідкісний у Старогутській частині парку та одиничний у Придеснянській.

Родина PAPILIONIDAE / Парусники — 2 види

7. *Driopa mnemosyne* (Linnaeus, 1758) / **Мнемозина, або верховинець білануватий ***: 5.06.2004 р. Одна самка знайдена в околицях м. Середина-Буда, в урочищі Мирщина серед світлої діброви. ЧКУ.
8. *Papilio machaon* (Linnaeus, 1758) / **Махаон, або косатець-ластівець ***: На мезофітних луках у Придеснянській частині парку — звичайний, а у Старогутській — рідкісний. Відмічений з 5 травня до 13 червня, та з 12 липня до 4 серпня. ЧКУ.

Родина PIERIDAE / Білани — 9 видів

9. *Leptidea sinapis* (Linnaeus, 1758) / **Білюшок гірчичник ***: Мезофітні, гігрофітні луки біля мішаних, рідше соснових лісів; звичайний вид всієї території НПП. Зареєстрований з 5 травня до 7 червня, та з 12 липня до 3 серпня.
10. *Anthocharis cardamines* (Linnaeus, 1758) / **Зоряниця Аврора, або красоцвіт зоряний**: (Медведев, 1963). Мезофітні луки всієї території НППДС, світлі ліси. Нерідкісний, спостерігався з 5 травня до 6 червня.
11. *Aporia crataegi* (Linnaeus, 1758) / **Білан жилкуватий, або глодівець ***: У Старогутській частині парку нерідкісний, у Придеснянській — одиничний. Зустрічається на різноманітних луках з 13 червня до 18 липня.
12. *Pontia edusa* (Fabricius, 1777) / **Білан ріпаковий ***: 5 собин відмічені 24.07.2004 року біля с. Нововасилівка на заплавному лузі.
13. *Pieris rapae* (Linnaeus, 1758) / **Білан ріп'яний ***: Поширений на болотах, луках, полях, городах. Найбільш багаточисельний вид НППДС — всього відмічено 481 екз. цього виду. Літає 5–12 травня, та з 12 липня до 31 серпня.
14. *Pieris napi* (Linnaeus, 1758) / **Білан брукв'яний ***: Подібний до попереднього виду, але зустрічається майже безперервно з 6 травня до 1 вересня та не є таким чисельним (зафіксовано 138 екз.).
15. *Colias hyale* (Linnaeus, 1758) / **Жовтюх осьмак ***: Заплавні луки біля сіл Очкине, Журавка та Стара Гута. Відмічений 12.05. та 31.08.2004 р., дуже рідкісний.
16. *Colias myrmidone* (Esper, 1781) / **Жовтюх шапранець ***: Мезофітні луки серед соснових лісів Придеснянської частини парку. Відмічений один самець 1.08.2004 року. Потребує охорони у Сумській області.
17. *Gonepteryx rhamni* (Linnaeus, 1758) / **Ципринець, або палист крушиновий ***: Літ з 16 квітня до 14 червня, та з 15 липня до 1 вересня. Багаточисельний у НППДС, трапляється в різноманітних біотопах.

Родина SATYRIDAE / Сатири — 8 видів (1?)

18. *Pararge aegeria* (Linnaeus, 1758) / **Осадець Егерія ***: Нерідкісний вид по всій території парку. Мешкає в тінистих місцях мішаних і соснових лісів, серед чагарників та на різноманітних луках. Зустрічається 6–12 травня, та з 29 липня до 25 серпня.
19. *Coenonympha tullia* (Muller, 1764) / **Прочанок болотяний**: (Медведев, 1963). Мезофітні, гігрофітні луки, світлі мішані ліси НПП, нерідкісний. З 12 червня до 20 липня.
20. *Coenonympha pamphilus* (Linnaeus, 1758) / **Прочанок Памфіл ***: (Медведев, 1963). Різнманітні луки, літ з 7 червня до 1 вересня. Звичайний по всій території НППДС.
21. *Coenonympha glycerion* (Borkhausen, 1788) / **Прочанок Глікеріон**: (Медведев, 1963). Рідкісний, відмічений у Старогутській частині на мезофітних та гігрофітних луках, серед світлих мішаних лісів. Зареєстрований 17–20 липня.
22. *Coenonympha arcania* (Linnaeus, 1761) / **Прочанок Арканія**: (Медведев, 1963). Мезофітні, гігрофітні луки, світлі мішані ліси Старогутської частини парку, літ 15–20 липня. Нерідкісний.

23. *Aphantopus hyperantus* (Linnaeus, 1758) / **Очняк квітковий ***: Подібний до попереднього виду, але зустрічається з 12 липня до 3 серпня. У Старогутській частині багаточисельний, у Придеснянській — дуже звичайний.
24. *Maniola jurtina* (Linnaeus, 1758) / **Очняк волове око, або очняк трав'яний ***: Різноманітні луки, з 12 липня до 1 вересня. Багаточисельний у Старогутській частині та звичайний у Придеснянській.
25. *Hyponphele lycaon* (Rottemburg, 1775) / **Очняк Лікаон:** (Медведев, 1963). Заплавні луки біля мішаних лісів. У Старогутській частині парку рідкісний, у Придеснянській — дуже звичайний. Зустрічається з 17 липня до 5 серпня.
26. *Lasiommata maera* (Linnaeus, 1758) / **Осадець великий, або Мера:** (Медведев, 1963). Наведений як лісовий мезофіл, поширений по всій Північно-Східній Україні. Повторно нами не знайдений. Висока ймовірність знаходження серед світлих мішаних лісів.

Родина NYMPHALIDAE / Німфаліди — 25 видів

27. *Apatura ilia* (Denis et Schiffermuller, 1775) / **Мінливець малий, або Ілія ***: Поширений у мішаних лісах, у Старогутській частині парку є звичайним, а в Придеснянській — одиничним. Літ 12–25 липня.
28. *Apatura iris* (Linnaeus, 1758) / **Мінливець великий, або Ірис ***: Відмічений у Старогутській частині НППДС серед широколистяних лісів, рідкісний. Відмічений 12–19 липня. ЧкУ.
29. *Limnitis camilla* (Linnaeus, 1763) / **Пасмовець Камілла ***: 18.07.2004 р. серед молодих посадок берези та сосни у Старогутських лісах спостерігались два самці. ЧсСо.
30. *Polygonia c-album* (Linnaeus, 1758) / **Щербатка с-біле ***: Різноманітні луки НПП, нерідкісний, літ з 16 квітня до 1 вересня.
31. *Nymphalis polychloros* (Linnaeus, 1758) / **Сонцевик рябий ***: 24.08.2004 р. Одна самка знайдена у лісовій сторожці серед соснового лісу біля с. Стара Гута.
32. *Nymphalis xanthomelas* (Esper, 1780) / **Сонцевик чорно-рудий ***: Дуже рідкісний вид у Придеснянській частині та звичайний у Старогутській. Зустрічається з 16 квітня до 7 травня, та з 12 липня до 25 серпня на різноманітних луках серед соснових, рідше мішаних лісів по всій території НПП. ЧкУ.
33. *Nymphalis antiopa* (Linnaeus, 1758) / **Сонцевик жалібниця ***: 1.08.2004 р. відмічений 1 екз. серед соснового лісу біля с. Очкино. ЧсСо.
34. *Inachis io* (Linnaeus, 1758) / **Сонцевик павиче око, або сонцевик павич:** (Медведев, 1963). Багаточисельний, зустрічається з 16 квітня до 30 серпня у різноманітних біотопах. Чисельні скупчення (по 20–30 екз.) на зимівлі відмічені в підвалах та інших будівлях бази НПП у сс. Боровичі та Стара Гута.
35. *Aglais urticae* (Linnaeus, 1758) / **Сонцевик кропив'яний ***: Рідкісний вид, спостерігався з 16 квітня до 6 травня, та з 19 липня до 23 серпня. На мезофітних луках Старогутської частини парку.
36. *Vanessa atalanta* (Linnaeus, 1758) / **Сонцевик адмірал ***: Нерідкісний у Придеснянській частині парку та одиничний у Старогутській. На різноманітних луках, частіше на заплавних луках. Зареєстрований 18–31 липня та 24–30 серпня.
37. *Cynthia cardui* (Linnaeus, 1758) / **Сонцевик будяковий ***: Дуже рідкісний вид, що відмічений з 16 квітня до 6 червня, та 4 серпня в різноманітних біотопах по всій території НПП.
38. *Araschnia levana* (Linnaeus, 1758) / **Сонцевик змінний, або решітківець ***: Звичайний по всій території природного парку на різноманітних луках. Зустрічається з 5 травня до 7 червня, та з 12 липня до 5 серпня.
39. *Melitaea athalia* (Rottemburg, 1775) / **Рябець Аталія:** (Медведев, 1963). Виявлений тільки у Старогутській частині, де є звичайним видом на лісових луках та просіках. Відмічений 6–7 червня, та з 15 липня до 5 серпня.
40. *Melitaea didyma* (Esper, 1779) / **Рябець Дидима, або рябець червоний:** Різноманітні луки серед соснових лісів парку. Літ 18–25 липня. Рідкісний.
41. *Clossiana eunomia* (Esper, 1799) / **Перлівець Евномія:** 6.06.2004 в північній частині Старогутських лісів на сфагновому болоті відмічено 3 ♂ та 2 ♀. Це перша знахідка виду у Північно-Східній Україні. Потребує охорони у Сумській області.

42. *Clossiana selene* (Denis et Schiffermuller, 1775) / **Перлівець Селена**: (Медведев, 1963). Різноманітні луки НПП. Звичайний вид у Старогутській частині та одиничний у Придеснянській, відмічений 5–7 червня, та з 15 липня до 31 серпня.
43. *Clossiana euphrosyne* (Linnaeus, 1758) / **Перлівець Єфросина**: (Медведев, 1963). Мезофітні, гігрофітні луки серед мішаних і листяних Старогутських лісів. Відмічений 6–7 червня, звичайна.
44. *Clossiana dia* (Linnaeus, 1767) / **Перлівець малий, або Дія ***: Подібний до попереднього виду, але зареєстрований 12 червня, 18–27 липня та 22–30 серпня, крім того, у Старогутській частині дуже рідкісний, а у Придеснянській — дуже звичайний.
45. *Brenthis ino* (Rottemburg, 1775) / **Перлівець таволжаний**: (Медведев, 1963). Мезофітні, гігрофітні луки серед мішаних і листяних Старогутських лісів. Нерідкісний вид, відмічений 17–20 липня. Потребує охорони у Сумській області.
46. *Brenthis daphne* (Denis et Schiffermuller, 1775) / **Перлівець Дафна**: Рідкісний, зареєстрований 18 липня в умовах, характерних для попереднього виду. Потребує охорони у Сумській області.
47. *Argynnis raphia* (Linnaeus, 1758) / **Підсрібник великий, або Пафія ***: Мезофітні, гігрофітні лісові луки, світлі ліси всієї території НПП. У Старогутській частині багаточисельний, у Придеснянській — рідкісний. Відмічений з 12 липня до 1 вересня. ЧсСо.
48. *Argynnis laodice* (Pallas, 1771) / **Підсрібник перловий, або Лаодіка**: Гігрофітні луки серед мішаних та листяних лісів (особливо серед вільшняків) НППДС, звичайний. Відмічений в околицях сс. Стара Гута та Мефодівка. Літ з 20 липня до 25 серпня. Потребує охорони у Сумській області.
49. *Argynnis aglaja* (Linnaeus, 1758) / **Підсрібник габовий, або Аглая**: Звичайний вид різноманітних лук національного парку. Спостерігався з 12 липня до 5 серпня.
50. *Argynnis adippe* (Rottemburg, 1767) / **Підсрібник Адиппа**: Подібний до попереднього виду, але період льоту довший — з 17 липня до 24 серпня. У Старогутській частині звичайний, у Придеснянській — одиничний.
51. *Issoria lathonia* (Linnaeus, 1758) / **Підсрібник Латонія ***: Зустрічається у різноманітних біотопах з 5 травня до 1 вересня, звичайний вид.

Родина LYCAENIDAE / Синявці — 15 (?) видів

52. *Callophrys rubi* (Linnaeus, 1758) / **Хвостюшок підзелень ***: Мезофітні та гігрофітні луки, вільшняки НППДС. Відмічений з 6 травня до 7 червня. Звичайний вид у Старогутській частині та дуже рідкісний у Придеснянській.
53. *Lycaena phlaeas* (Linnaeus, 1761) / **Дукачик грянець**: Різноманітні луки, світлі ліси; по всій території НППДС є звичайним видом, зареєстрований з 6 травня до 1 вересня.
54. *Heodes virgaureae* (Linnaeus, 1758) / **Дукачик обочень**: На різноманітних лісових луках НПП. У Старогутській частині багаточисельний, у Придеснянській — нерідкісний. Літ з 12 липня до 1 вересня. Потребує охорони у Сумській області.
55. *Heodes tityrus* (Poda, 1761) / **Дукачик бурий**: Дуже звичайний вид різноманітних луків, світлих лісів всієї території парку. Літ з 10 травня до 13 червня, та з 17 липня до 31 серпня.
56. *Thersamonolycaena alciphron* (Rottemburg, 1775) / **Дукачик фіялковий**: знайдено 2 ♂♂ 13 червня та 18 липня на гігрофітних луках в урочищі Любохов (околиці с. Василівка), та в околицях НППДС — біля с. Мефодівка.
57. *Thersamonolycaena dispar* (Haworth, 1803) / **Дукачик непарний**: (Медведев, 1963). Дуже рідкісний, відмічений 17–18 липня та 3 серпня на заплавах луках Деснянської частини парку. Наведений С. І. Медведевим (Медведев, 1963) також для трав'яних боліт Старогутської частини, але нами повторно не відмічений. ЄЧс.
58. *Everes argiades* (Pallas, 1771) / **Синявець Аргіад**: Знайдений на різноманітних луках у Придеснянській частині парку 17–18 липня та 3 серпня. Звичайний вид.
59. *Celastrina argiolus* (Linnaeus, 1758) / **Синявець крушиновий**: Багаточисельний вид всього парку. Відмічений з 18 квітня до 1 вересня на різноманітних луках, світлих лісах (частіше зустрічається серед вільшняків).
60. *Scolitantides orion* (Pallas, 1771) / **Синявець Оріон**: Мезофітні луки серед мішаних лісів в околицях с. Нововасилівка, спостерігався 25 липня, нерідкісний вид. Потребує охорони в Сумській області.
61. *Maculinea telejus* (Bergstrasser, 1779) / **Синявець Телей**: Заплавні луки Придеснянської частини. Рідкісний вид, відмічений 18 липня та 3 серпня. Відмічений біля сс. Боровичі та Мефодівка. ЄЧс.

62. *Maculinea nausithous* (Bergstrasser, 1779) / **Синявець чорнуватий, або Навситой**: Подібний до попереднього виду. ЄЧс.
63. *Plebejus argus* (Linnaeus, 1758) / **Синявець Аргус**: Звичайний вид, зареєстрований з 18 липня до 1 серпня, та 25–29 серпня на різноманітних луках по всій території НПП.
64. *Plebejus idas* (Linnaeus, 1761) / **Синявець Ідас**: Спостерігався на мезофітних луках 14 червня, та з 20 липня до 29 серпня. У Придеснянській частині звичайний, у Старогутській — рідкісний.
65. *Polyommatus icarus* (Rottemburg, 1775) / **Синявець Ікар**: (Медведев, 1963). Відмічений 12 червня, 25 липня та 22–31 серпня на різноманітних луках. У Придеснянській частині рідкісний, у Старогутській — звичайний.
66. *Polyommatus amandus* (Schneider, 1792) / **Синявець приязний**: Мезофітні луки серед мішаного лісу в ур. Скляна Гута (Старогутська ділянка). Відмічений 18.07.2004. Дуже рідкісний вид. Потребує охорони в Сумській області.
67. *Heodes hippotoe* (Linnaeus, 1758) / **Дукачик ватрак, або Гіппотоя**: (Медведев, 1963). Вказаний для всієї території Полісся Сумщини як багаточисельний вид на сфагнових болотах, нами не відмічений.

Для більш повного вивчення фенології окремих видів лускокрилих необхідно продовжити дослідження; невивченою є пізньоосіння фенологія.

При подальших дослідженнях висока ймовірність знаходження *Zerynthia polyxena* (Denis et Schiffermuller, 1775), *Iphiclides podalirius* (Linnaeus, 1761), *Colias crocea* (Fourcroy, 1785), *Hipparchia alcyone* (Denis et Schiffermuller, 1775), *Maculinea arion* (Linnaeus, 1761) — ці види відмічені у південних районах Брянської області (Красная книга Брянской области, 2004). Крім того, у парку можуть бути відмічені *Boloria aquilonaris* (Stch., 1907) та *Vacciniina optilete* (Knoch, 1781); ці види наведені С. І. Медведевим (Медведев, 1963) для м. Шостка Сумської області. В агроценозах також може бути знайдений *Pieris brassicae* (Linnaeus, 1758) — цей вид відмічений нами у прилеглих до НППДС районах Сумщини.

Попередні результати досліджень автора включені до 4 тому Літопису природи Деснянсько-Старогутського національного природного парку (Пархоменко, 2005 а, б).

Висновки. 1. На території НПП «Деснянсько-Старогутський» у 2004–2006 рр. виявлено 65 видів денних лускокрилих. Вперше для парку наведено 53 види лускокрилих, серед яких 8 видів є новими для Сумської області та 1 вид — для лепідоптерофауни Північно-Східної України.

2. Знайдено 4 види з Червоної книги України (*Parnassius mnemosyne*, *Papilio machaon*, *Nymphalis xanthomelas*, *Apatura iris*), 4 — з Європейського Червоного списку (*Carterocephalus palaemon*, *Thersamonolycaena dispar*, *Maculinea telejus*, *Maculinea nausithous*), 3 види — з Сумського обласного Червоного списку (*Argynnis paphia*, *Nymphalis antiopa*, *Limenitis camilla*). Десять видів лускокрилих автором запропоновано до включення до списку рідкісних комах Сумщини.

3. Родина Hesperidae представлена 6 видами, Papilionidae — 2, Pieridae — 9, Satyridae — 9, Nymphalidae — 25 та Lycaenidae — 14. Найбільш численними є такі види: *Pieris rapae*, *Gonepteryx rhamni*, *Aphantopus hyperantus*, *Thymelicus lineola*, *Celastrina argiolus*, *Maniola jurtina* та *Pieris napi*.

4. Представлені екологічні групи: мезофіли — 46 видів, гігрофіли — 2, еврібіонти — 17. Ксерофіли не відмічені. Слід зазначити, що деякі види лускокрилих потребують подальших досліджень в плані їх екологічних особливостей.

5. Найбільше різноманіття та чисельність видів денних лускокрилих спостерігається на мезофітних луках серед мішаних (49 видів) та соснових (37) лісів Старогутської частини парку, на заплавах луках Старогутської (36) та Придеснянської (34) частини, торф'янистих луках Старогутської ділянки (16), а також на мезофітних луках серед мішаних лісів Придеснянської частини (13). Інші біотопи представлені незначною кількістю та чисельністю видів. Найбільш цікавими в ентомологічному відношенні є сфагнові болота та гігрофітні луки Старогутських лісів, а також справжні луки Придеснянської частини парку (саме в цих біотопах вперше на Сумщині знайдені наступні рідкісні види: *Carterocephalus silvicolus*, *Clossiana eunomia*, *Argynnis laodice*, *Scolitantides orion*, *Maculinea telejus* та *Maculinea nausithous*).

За фенологічними спостереженнями, навесні першими починають літати *Nymphalis xanthomelas*, *Gonepteryx rhamni*, *Polygonia c-album*, *Inachis io* та *Cynthia cardui*. Типовими весняними видами є *Leptidea sinapis*, *Anthocharis cardamines*, *Gonepteryx rhamni*, *Inachis io* та *Callophrys rubi*. У першу половину літа типові — *Clossiana euphrosyne*, у другу половину та на початку осені — *Thymelicus lineola*, *T. sylvestris*, *Coenonympha pamphilus*, *Aphantopus hyperantus*, *Maniola jurtina*, *Clossiana dia*, *Argynnis paphia*, *Heodes virgaureae* та *H. tityrus*. Протягом майже всього теплого періоду зустрічаються *Pieris rapae*, *P. napi*, *Gonepteryx rhamni*, *Inachis io* та *Celastrina argiolus*.

Порівняно з даними С. І. Медведєва (Медведєв, 1963), тобто за останні 40 років, фауна денних метеликів Старогутської частини парку значно змінилася. На трав'яних та сфагнових болотах перестали зустрічатися *Heodes hippotoe* та *Thersamonolycaena dispar*, зменшилася чисельність *Clossiana selene* та *Coenonympha tullia*. На нашу думку це пов'язано зі зміною лісів та зменшенням заболочених ділянок у Старогутському лісництві — якщо на початку ХХ ст. ґрунти з болотним типом ґрунтоутворення займали 15 % (Панченко, 2005), переважали вологі, мокрі та заболочені типи лісів, а найбільш поширеною, хоча і не переважаючою, була волога борова субір (Погребняк, 1993), то нині, за даними останнього лісовпорядкування, переважаючим типом лісорослинних умов є свіжі та вологі суборі, заболоченість в результаті меліорації, що проводиться з 1904 р, знизилась до 7 % (Панченко, 2005).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Аверин В. Г.** «Очаги» в распределении вредителей и способы их изображения // Захист рослин. — 1925. — Ч. 1–2. — С. 64–68.
- Большаков Л. В.** К фауне булавовусых чешуекрылых (Lepidoptera, Papilionoformes) Центра Европейской России (в пределах Тульской и сопредельных областей) // Изв. Харьков. энтомол. о-ва. — 2002 (2003). — Т. X, вып. 1–2. — С. 74–85.
- Види тварин, що охороняються в Сумській області** / М. П. Книш, В. М. Кравченко, Г. Г. Гаврись, М. Л. Клестов // Заповідні скарби Сумщини. — Суми: Джерело, 2001. — С. 115–118.
- Єніфанов Є. Ф., Гнелиця В. А.** Лускокрилі Вакалівського стаціонару // Вакалівщина: до 30-річчя біостаціонару Сумського педінституту: Зб. наук. праць. — Суми, 1998. — С. 51–53.
- Книш Н. П.** Редкие и исчезающие животные Сумской области // Проблемы исследования рационального использования природных ресурсов Сумщины и их изучение в школе: Материалы Сумской обл. науч.-практ. конф. — Сумы, 1990. — Ч. 1. — С. 49–56.
- Кравченко В. М.** Безхребетні тварини, занесені до Червоної книги України, які виявлені на території Сумської області // Стан природного середовища та проблеми його охорони на Сумщині: Рослини, тварини та гриби Сумської області, занесені до Червоної книги України. — Суми: Джерело, 2001 а. — Кн. 5. — С. 52–67.
- Кравченко В. М.** Безхребетні тварини Сумщини, що занесені до Червоної книги України // Заповідні скарби Сумщини. — Суми: Джерело, 2001 б. — С. 91–98.
- Красная книга Брянской области. Животные.** — Брянск: ЗАО «Читай-город», 2004. — 256 с.
- Медведєв С. И.** Краткие сведения по энтомофауне болот Северо-Восточной Украины // Учен. зап. Харьков. ун-та. — 1963. — Т. 140: Тр. биол. ф-та по генетике и зоологии. Т. 36. — С. 75–81.
- Москаленко Д. Ю., Барсов В. А., Миняйло В. Г.** Фауна і екологія булавовусих чешуекрылых (Lepidoptera, Rhopalocera) лесостепи и северной подзоны степи Левобережья УССР // Вестн. Харьков. ун-та. — 1984. — № 262. — С. 93–94.
- Надворный В. Г.** Фаунистические комплексы беспозвоночных филиала Украинского государственного степного заповедника «Михайловская целина» // Энтомологические исследования в заповедниках степной зоны: Тез. докл. междунар. симп., пос. Розовка, 25–28 мая 1993 г. — Харьков, 1993. — С. 43–46.
- Некрутенко Ю., Чиколовец В.** Денні метелики України. — К.: Вид-во В. Расвського, 2005. — 232 с.
- Панченко С. М.** Флора національного природного парку «Деснянсько-Старогутський» та проблеми охорони фіторізноманіття Новгород-Сіверського Полісся: Монографія / За заг. ред. д-ра біол. наук С. Л. Мосякіна. — Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. — 150 с.
- Пархоменко В. В.** Булавовусі лускокрилі (Lepidoptera, Rhopalocera) НПП «Деснянсько-Старогутський» та його околиць // Літопис природи Деснянсько-Старогутського національного природного парку. — 2005 а. — Т. 4. — С. 120–122.
- Пархоменко В. В.** Рідкісні види комах, які відмічені в НПП «Деснянсько-Старогутський» в 2004 році // Літопис природи Деснянсько-Старогутського національного природного парку. — 2005 б. — Т. 4. — С. 144–145.
- Перший національний парк Лівобережного Полісся** / С. М. Панченко, Г. Г. Гаврись, В. Г. Скляр, О. Л. Андрієвська // Заповідні скарби Сумщини / Під заг. ред. Т. Л. Андрієнко. — Суми: Джерело, 2001. — С. 126–138.
- Плющ И. Г.** Новые сведения о редких и малоизвестных видах булавовусых чешуекрылых (Lepidoptera, Rhopalocera) фауны УССР // Экология и таксономия насекомых Украины: Сб. науч. тр. — Одесса, 1989. — Вып. 3. — С. 90–97.
- Погребняк П. С.** Лісорослинні умови Східного Полісся // Погребняк П. С. Лісова екологія і типологія лісів: Вибр. праці. — К.: Наукова думка, 1993. — С. 62–111. [Першодрук в: «Труди з лісової досвід. справи на Україні». — Вып. 10. — С. 81–145.]
- Рішення Сумської обласної ради від 18.09.2001 р. «Про заходи щодо посилення охорони рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин, що підлягають особливій охороні на території Сумської області».** — Суми, 2001. — 8 с.
- Совинський В.** До фауни Lepidoptera Чернігівщини // Тр. фіз.-мат. відділу УАН. — К., 1927. — Т. 3, вип. 7. — С. 153–227. — (Зб. праць Дніпрянської біол. станції; Ч. 2).
- Удосконалена схема фізико-географічного районування України** / О. М. Маринич, Г. О. Пархоменко, О. М. Петренко, П. Г. Шищенко // Укр. геогр. ж. — 2003. — № 1. — С. 16–20.
- Фесенко Г. В., Книш М. П.** Кореляційні зв'язки між фенологічними явищами у комах та рослин // Біологічні науки: Зб. наук. праць Сумського держ. пед. ун-ту ім. А. С. Макаренка. — Суми: РВВ СДПУ, 1999. — С. 11–19.
- Червона книга України. Тваринний світ** / Під заг. ред. М. М. Щербака. — К.: Укр. енциклопедія, 1994. — 462 с.
- Шешурак П. Н., Говорун А. В.** Чешуекрылые (Lepidoptera) Сумской области, внесенные в Красную книгу Украины, в Красную книгу МСОП, в Европейский красный список // Проблемы охорони генофонду природи Полісся. — Луцьк: Надтир'я, 2001. — С. 146–147.
- Шешурак П. Н., Плющ И. Г., Кавурка В. В.** Булавовусые чешуекрылые (Lepidoptera, Rhopalocera) Черниговщины // Природничий альманах. Серия: Биологические науки. — Херсон, 2004. — Вып. 4. — С. 166–182.
- Шипчинский А. В.** Климат // Геологический очерк Сумской области. — Сумы: Більшовицька зброя, 1947. — С. 20–42.

Тростянецька лісова дослідна станція Українського науково-дослідного інституту лісного господарства і агролісомеліорації ім. Г. М. Висоцького

Надійшла 7.10.2006

UDC 595.789 (477.52)

V. V. PARKHOMENKO

**FAUNA AND ECOLOGY OF RHOPALOCERA (LEPIDOPTERA)
OF THE NATIONAL NATURE RESERVE ‘DESNYANSKO-
STAROGUTSKY’ AND ITS OUTSKIRTS (SUMY REGION)**

*Trostyanyets Forest Research Station of Ukrainian Research Institute of Forest and
Forest Melioration named after G. M. Vysotsky, Trostyanyets, Sumy Region*

SUMMARY

An annotated checklist comprising 67 species of rhopalocerous butterflies from the National Nature Reserve ‘Desniansko-Starogutsky’ in Sumy Region is presented, with original findings of 53 species for the reserve, 22 species new for the region, and one for the South-Eastern Ukraine. Four species listed in the Red Book of Ukraine (*Parnassius mnemosyne*, *Papilio machaon*, *Nymphalis xanthomelas*, *Apatura iris*) have been observed in the reserve, with another four European Red Book listed (*Carterocephalus palaemon*, *Thersamonolycaena dispar*, *Maculinea telejus*, *Maculinea nausithous*) and three more from the endangered species list of Sumy Region, to which we propose to include 10 rhopalocerous species.

1 fig., 26 refs.